

Intr. H. 36.766

CONST. GRAUR

Inv. 14068.

DIN ISTORIA SOCIALISMULUI ROMÂN

=====
Ediția II-a
=====

Institutul de Editură „AVÂNTUL“

=====
1 9 1 2
=====

Prețul 50 bani

Atelierele „Adevărul“

335/498/091

BIBLIOTECA CENTRALA UNIVERSITARA
BUCURESTI

COTA

T 157225

RC 192 / 05

B.C.U. Bucuresti

C19337

Din istoria socialismului român.

TRECEREA LA LIBERALI

Sunt aproape zece ani de când am publicat în *Noua Revistă Română* a d-lui Rădulescu-Motru (seria I) un articol intitulat „Socialismul Român”. În acel articol rezumam tot ce s’a spus—puținul ce s’a spus—despre trecerea socialiștilor la liberali și-mi exprimam mirarea că un fenomen politic atât de important a putut să rămâie aproape neobservat. Căci afară de o singură excepție — broșura iscălită *Un vechiu socialist* — nimic din ce se scrisese în jurul acestei chestiuni nu ieșea din cadrul banalului reportajiu de culise.¹⁾ Este adevărat că cei dintâi cari au evitat o discuție serioasă și adâncă au fost înșiși neofiții liberali, cari n’au dat nici o explicație, n’au făcut

¹⁾ A mai apărut un articol interesant — al d-lui S. Sanielevici — în *Economia Națională*, dar acela făcea mai mult critica socialismului decât a trecerii la liberali.

nici o profesie de credință, ca și cum ar fi fost vorba de-o afacere — *honni soit...* — de-o afacere a lor particulară, de care n'ar fi avut să dea nici o socoteală nimănui, iar nu de o chestiune publică, interesând pe toată lumea și — vorba d-lui Ibrăileanu — pe istoricul viitor. Bietul istoric viitor a fost pus, de pe atunci, la grea încercare. Trecerea la liberali s'a făcut în mod subit, la un banchet nocturn — sau mai bine zis, după caracterizarea unui spiritual cronicar de pe vremuri: *la un pahar cu vin*.

De atunci s'a scurs un deceniu, în care s'au întâmplat multe și de toate, dar chestiunea tot nu s'a lămurit. Cei cari n'o cunosc, au rămas tot la conjecturile din prima clipă, iar aceia cari o cunosc și ar putea s'o lămurească, au îmbrățișat și ei sportul conjecturilor. E drept că astăzi lucrul e și mai greu de descursat: astăzi când vorbești de vechiul socialism, nu mai trebuie să'l aperi, numai, cum s'ar zice, de adversarii lui naturali, ci ești silit să'l aperi, mai cu seamă, de vechii socialiști.

În toiul acestei confuzii nemai pomenite, s'a ivit, în fine, prilejul unei lămuriri. D. deputat C. I. Stoicescu, liberal-cadră-veche, provocând o chestie personală cu d. Ioan Nădejde¹⁾, l'a făcut pe acesta să constate „cu adân-

¹⁾ Ședința Camerei de la 17 Decembrie 1909.

că părere de rău” că „unul din fruntașii partidului liberal, un fost și viitor ministru, este așa de puțin orientat în această chestiune importantă din istoria din urmă a țării noastre”. Și d. Nădejde s'a văzut silit — probabil cu și mai adâncă părere de rău — să dea, în sfârșit, explicațiile pe cari țara le aștepta de zece ani. Este adevărat că d. Nădejde publicase în 1901, în *Noua Revistă Română*, un articol intitulat „Nereușita socialismului în România”. Dar pe atunci d. Nădejde nu intrase în partidul liberal și — cum vom vedea mai jos — contesta categoric că generoșii ar fi avut și ei motivele d-sale de a se retrage din mișcarea socialistă. De astă dată, deci, d. Nădejde, liberalizat și d-sa, dădea așteptatele explicații, în numele său și al celorlalți.

Au fost penibile aceste explicații, tocmai pentru că au venit prea târziu. Din discuția urmată se vede clar că dacă foștii socialiști n'au spus vechiului lor partid de ce-l părăsesc, n'au spus nici celui nou de ce-l îmbrățișează. Camera liberală va fi fost uimită de acest dialog, atât de tardiv:

D. C. I. *Stoicescu*: Vă lepădați de Satana?

D. *Ioan Nădejde*: Ne-am lepădat!

Și gândul nostru se întoarce cu douăzeci de ani în urmă, când am auzit, tot la Cameră, aceleași cuvinte, rostite de același Nădejde, dar cu alt înțeles. Deputatul *socialist* Ioan Nă-

dejde interpela guvernul pentru călcările de legi ce se săvârșeau la împrăștierea: nu se dădea pământ țăranilor moldoveni cari erau cunoscuți sau bănuți ca socialiști. Citez din dezbaterile de atunci:

D. I. Nădejde: Oamenii se duc la comisie, dar acolo li se spune: „Aha! vă cunoaștem: sânteți din partida muncitorilor. Nu vă dăm certificat decât când veți iscăli pe hârtie că vă lepădați de Satana”. (Ilaritate).

O voce: D-ta ești Satana?

D. I. Nădejde: Nu eu! (Rîsete generale). De unde? Partida muncitorilor.

Aceiași gură, altă gamă!

Dar, în sfârșit, d. Nădejde s'a explicat, prin gura d-sale s'au explicat toți.

Intrebarea e acum dacă explicația dată e bună. Aceasta o vom cerceta în articolul de față.

* * *

Discursul d-lui Nădejde se compune din patru părți:

1) o expunere a concepției materialiste a istoriei, care „luată în înțelesul mai larg este altceva și mai mult decât teoria social-democratică“;

2) istoricul întemeierii și existenței mișcării socialiste în România;

3) trecerea socialiștilor culți la liberali;

4) considerații asupra actualei mișcări socialiste.

În ce privește partea I — expunerea teoretică a marxizmului — cred că e ireproșabilă. În tot cazul, las altora, mai competenți, grija de a o cerceta. Această expunere a fost ascultată cu multă nerăbdare; președintele era cît p'aci să cheme la ordine pe orator, pe motivul că „asta nu este chestie personală“, iar d. Stoicescu l'a ironizat că vine aci cu conferințe. Detaliul e caracteristic: se pare că în parlamentul român e de prisos să știi carte, în tot cazul — dacă nenorocirea ți s'a întîmplat — nu trebuie să mai nenorocești și pe alții. Decît, expunerea asta n'a folosit de loc d-lui Nădejde în ce privește partea de actualitate a chestiunii; și cu drept cuvânt, d. Stoicescu i-a replicat:

D. semi-marxist și sémi-anarchist ne spunea că a devenit liberal citind pe Gherea, citind pe Marx, citind pe Engels. Eu cred că va fi citit mai mult pe vr'un oportunist oarecare, căci ceea ce a citit în autorii citați de d-sa nu putea să-l aducă în partidul liberal.

Partea a doua — istoricul mișcării socialiste — are un defect capital: e incompletă. D. Nădejde expune evoluția ideilor socialiste, arată cum dela forma semi-anarchistă și semi-marxistă au trecut la forma social-democratizmului pur, — și, în treacăt fie zis, uită

să pomenească de faza curat anarchistă; dar despre activitatea practică a socialiștilor, nu spune nimic, decât doar că a costat o enormă cheltuială de energie și de bani. Dar acea energie a trebuit să fie cheltuită în ceva, după cum și banii aceia au trebuit să fie strânși de undeva. Acest lucru are o importanță deosebită, ignorarea lui e foarte dăunătoare priciperei exacte a chestiunii. Pentru ca mișcarea socialistă să aibă de cheltuit sume enorme, a trebuit să fie cineva care să le dea, deci a trebuit să fie un număr apreciabil de socialiști, fatalmente în mare parte muncitori; și banii aceia au fost cheltuiți cu propaganda. A avut vre-un efect propaganda socialistă? D. Nădejde zice că nu, și tot așa zic și ceilalți. Cititorii își amintesc tonul elegiac cu care vorbea d. Ibrăileanu, în scrisoarea d-sale către Gherea, despre viața tragică pe care au dus-o vechii socialiști, din cauză că nu exista un proletariat care să facă socialism. Nu se înființase nici fabrica de frânghii din Iași, repetă d-sa de câteva ori. Mare noroc că nu se înființase. Căci altfel, bieții socialiști, în disperarea lor cumplită, cine știe la ce soluție ar fi ajuns.

Iată însă ce mărturisire îi scapă d-lui Nădejde, când vrea să probeze că socialiștii au fost totdeauna pentru calea legală:

La Iași, cînd partidul conservator a voit ca să facă manifestație dușmănoasă contra regelui, eu și cu Morțun ne-am dus în toate părțile orașului, răs-pîndind un manifest, am sculat mahalalele Iașului și astfel am împedicat pe conservatori de a face manifestația ce proiectaseră. Tot așa s'au purtat social-democrații în răscoalele țărănești (1888) făcînd prin stăruințele noastre, ca o linie roșie de sînge, să despartă regiunea unde aveam trecere noi, Morțun și cu mine, de regiunea unde nu ajunsese propaganda noastră.

Acestea le spunea d. Nădejde dela tribuna Camerii, în ședința dela 17 Decembrie 1909. Exact așa vorbise d. V. G. Morțun, dela aceeași tribună, cu două decenii în urmă. Cităm din darea de seamă stenografică a ședinței dela 25 Noembrie 1888:

V. G. Morțun: D. Marghiloman zice că intrucât privește gazetele în vremea răscoalei, unele din ele au aruncat unt-de-lemn peste foc. De sigur că gazeta *Muncitorul* n'a fost din acestea, și nu zic aceasta ca să arunc vina pe spinarea altora, dar constat un fapt. Noi am păstrat dela început pînă la urmă aceeași atitudine care am avut-o eu aci în Cameră; am luptat cât am putut ca aceste răscoale să nu se întindă. Și dacă voiți dovezi, mergeți la Berești în județul Bacău, la Buhuși în județul Neamțu, și la Cărligi, la Bogești în județul Roman, și întrebați de ce acei țărani nu s'au răscolat, **și cu toții vă vor spune că numai stăruințele și sfaturile noastre i-au îndepărtat dela răscoale.**

Va să zică, după mărturisirea făcută de d. V. G. Morțun în 1888 și de d. Ioan Nădejde

în 1909 — plus, în interval, de către amândoi, în nenumărate rânduri — vechii socialiști *aveau* oare-care putere, cu toate că nu se înființase fabrica de frînghii; ei *aveau* atîta putere încât puteau împiedica răscoalele și la orașe și la sate. Dacă ar fi numai atît, și încă ar fi destul. Unde au fost ei în 1907? Nu în tabăra care împiedică răscoalele, ci în cea care le reprimă. Nuanța e, mi se pare, destul de sugestivă.

Și, oricum, este profund mișcător excesul de modestie postumă al vechilor socialiști. Căci nu numai la atîta s'au redus rezultatele *reale* și *pipăite* ale vechei mișcări socialiste, și cred că am demonstrat-o în articolul citat din *Noua Revistă Romîna* (No. dela 1 Ianuarie 1901), întemeindu-mă, mai cu seamă, pe cele zise de *Un vechiu socialist*, în broșura sa „Studiul critic al socialismului în România 1)”.

Asupra celor ce am scris atunci nu mai revin. Este interesant însă că d. Nădejde, în articolul d-sale publicat mai târziu tot în *Noua Revistă Romîna* (No. dela 1 Mai 1901) a citat încă un fapt care dovedește roadele practice ale propagandei socialiste. Iată-l:

1) „Vechiul socialist“ este C. Dobrogeanu-Gherea. „Studiul critic“ a apărut mai întîiu în foiletonul „Adevărului“ și apoi în broșură. În mare parte a fost reprodus și în revista „Facla“.

Un element însemnat în mișcarea socialistă din orașe au fost funcționarii comerciali prin a căroră agitație, susținută de partid și deci de toate breslele, s'a reușit a se căpăta legea de repaos, Duminicile și sărbătorile.

Astăzi d. Nădejde nu mai citează faptul acesta, pentrucă azi e mai *convenabil* ca legea repauzului să fie opera proprie a liberalilor, pură de orice imbold socialist.

* * *

Am ajuns la punctul culminant al expunerii d-lui Nădejde: trecerea la liberali. De ce-au trecut?

Iată de ce:

pentru că muncitorii s'au dovedit în cea mai mare parte anarhiști, iar unii din ei s'au întors la evul mediu, cerând bresle închise;

pentru că evreii din partid au făcut mișcare zionistă, naționalistă evreească;

pentru că pătura cultă s'a convins de imposibilitatea organizării muncitorilor într'un partid de clasă.

Pentru aceste motive socialiștii culți s'au hotărât să treacă la liberali, pe cari i-au simpatizat tot deauna ca unii ce-au făcut tot ce este democratic în țară și cari, prin programul lor, făgăduiau reforme pentru țărani și pentru muncitorii dela orașe.

Să cercetăm aceste afirmații.

1. *Că muncitorii s'au dovedit anarhiști.* Este o simplă absurditate. D. Nădejde, în partea teoretică a aceluiași discurs, arată că în țările rămase în urmă, anarhia în cugetare este fatală — și *generală*. Numai în acest senz muncitorii noștri sunt anarhiști, cum sunt toți românii. Va să zică e vorba de o anumită pornire sufletească, e vorba de psihologia unui popor, iar nu de o specială tendință politică. Și care e cea mai bună pavază în potriua ei? Evident, o acțiune social-democrată, cum arată d. Nădejde însuși, în pasagiul citat mai sus.

Dar fost-a cel puțin o criză, o izbucnire anarchică trecătoare care *în acel moment* să fi îngrozit pe socialiștii culți? Nu. Și dovada ne-o dă iarăși d. Nădejde. Cu prilejul retragerii sale din mișcarea socialistă, d. Nădejde a publicat un articol — un fel de cuvânt de adio — în care spunea, între altele:

Am luptat și **am reușit a convinge** muncitorimea bucureșteană că numai pe calea pacinică și cu desăvârșire legală se poate aștepta întărirea partidului social-democratic din România... — ...ziarul acesta (*Lumea Nouă*) a reușit a convinge pe cei cari nu se fac într'adins surzi și orbi că social-democrația românească e un partid cu desăvârșire legalist și pacinic, după cum se și dovedise prin fapte mai înainte, la Iași și chiar la București. (*Lumea Nouă* dela 21 Februarie 1899).

Prin urmare, motivul întâi, că „muncitorii s'au dovedit anarhiști”, cade. D. Nădejde a

luptat și „a reușit a convinge”, prin urmare d. Nădejde e dezmințit de d. Nădejde.

Să trecem mai departe:

2. *Că muncitorii s'au întors la evul mediu, cerând bresle închise.* Este adevărat că pe atunci se pornise mișcarea pentru a obține legea meseriilor și că la acea mișcare se asociaseră și mai mulți lucrători foști socialiști. Era deajuns atâta pentru ca fruntașii mișcării să treacă la liberali? Nu. Pentru că legea aceea au dat-o tocmai liberalii; muncitorii socialiști au combătut-o și o combat, fapt pentru care d. Nădejde îi declară anarhiști. Mai mult: la o întrunire din Constanța, convocată pentru a protesta înotriva corporațiilor, adică a breslelor închise, agenții liberali, în frunte cu muncitorul-generos Cr. Panaitescu (sunt și de aceștia), au lovit pe doctorul Racowski. *Voința Națională* a luat apărarea bătaușilor, pe cari însă tribunalul i-a condamnat. Va să zică nu este exact că întoarcerea muncitorilor la evul mediu a putut dezgusta până la atâta pe socialiștii culți, în cât să se refugieze tocmai în partidul liberal care a realizat dorita întoarcere la evul mediu.

Mai departe:

3. *Că evreii din partid au făcut mișcare sionistă, naționalistă evreească.* Mișcare sionistă n'au făcut. Desfid pe d. Nădejde că citeze numele unui singur evreu socialist, care să fi

devenit sionist. Mișcare „naționalistă” evreiască — dacă e vorba s'o numim așa — a făcut d. Nădejde. D-sa a comandat din America broșuri și ziare în jargon; d-sa a scris studii speciale pentru revista în jargon *Zukunft* care apare la New-York. Este adevărat că la Iași s'a întemeiat o dizidență socialistă compusă în majoritate din evrei, și care cerea tactica pe naționalități; dar programul acestei dizidențe era curat socialist, nu naționalist, și această dizidență, care n'a trecut de bariera Iașilor, s'a ivit în 1895. Nu era un motiv ca pătura cultă să plece din partid în 1899.

D. Nădejde s'a convins — așa povestește d-sa — că nu dragostea de socialism adusesese pe evrei în mișcare, ci ei căutau *altceva*. Cam *ce?* Desigur, drepturi politice; asta va fi vrut s'o înțeleagă d. Nădejde, asta va fi înțeles și Camera. Or, socialiștii culți nu puteau admite așa ceva. A spus doară și d. Ibrăileanu că *atâta* minte au mai avut și socialiștii, ca să nu ceară drepturi pentru evrei. Ei bine, n'au avut *nici* atâta minte.

Programul partidului prevedea votul universal și pentru evreii români. Acest articol a fost modificat la congresul al IV-lea (1897). Citez din darea de seamă oficială:

Tăranu citește următoarea propunere depusă la birou de prietenul **Nădejde**:

„Să se modifice programul partidului astfel:

1. Votul universal tuturor cetățenilor dela 20 de ani în sus.

2. Drepturi politice pentru toți supușii români de alte naționalități născuți în țară și cari au împlinit cererea legei de recrutare.

3. Drepturi politice pentru femei.

(ss). **I. Nădejde**, Schulder, Crist. Panaitescu, Weissman, P. Carovici, Gh. Florescu, Niculescu, Take Georgescu, Moise Iancu”.

Propunerea a fost votată cu unanimitate, prin urmare și de d. V. G. Morțun.

La acelaș congres d. V. G. Morțun propune înființarea unui ziar în jargon și a unei tipografii pentru acel ziar. In acest scop d. Morțun subscrie suma de 100 de lei. Și propunerea aceasta a fost votată cu unanimitate.

Dar dacă în aceste dezbateri ale congresului e vorba de acțiunea *partidului* în chestia evreiască, d. Nădejde a avut și o acțiune personală, în afară de partid: d-sa a fost în fruntea societății *Drepturile* a rezerviștilor evrei, cărora le-a pus la dispoziție și sala clubului și coloanele gazetei, a vorbit la toate întrunirile lor — și la club și la Dacia — lucru pentru care și-a primit îndeajuns partea de insulte ca vândut jidanilor, mai ales prin coloanele... *Voinței Naționale*.

Când deci s'a luminat d. Nădejde că evreii urmăresc *altceva*, și când s'a luminat d-sa că acel „altceva” e atât de odios, încât, după cum

declară astăzi, a fost silit să fugă din mișcare? *Niciodată*. Căci în articolul de adio, citat mai sus, se pronunță și în chestia evreiască:

România nu va putea fi un stat burghezo-capitalist, nu va putea avea repede agricultură științifică și industrie mare, dacă nu va da drepturile ce le-au fost răpite izraeliților pământeni, prin măsuri nelegale și viclene, dela 1864 încoace.

Cum vedem, până în momentul plecării, d. Nădejde rămăsese consequent în chestia evreiască. În tot cazul e nostim, — după ce de atâtea ori am auzit confundându-se socialismul cu jidovismul și afirmându-se că acțiunea socialistă e opera jidanilor, — e nostim să auzim acum că evreii sunt vinovați de distrugerea mișcării socialiste.

Lucru curios însă: și în articolul din *Noua Revistă Română*, — scris doi ani după retragerea din partidul socialist și cu puțin înainte de a trece și d-sa la liberali — d. Nădejde arată chestia evreie ca una din cauzele căderii vechei mișcări; însă atunci vedea alți vinovați: erau lucrătorii români, cari se făcuseră antisemiți!!

Cităm:

Astfel, pentru o mișcare socialistă, proletariană, e neapărat de nevoie internaționalismul. Nu se poate organiza o breaslă și să nu cuprindă în sine pe toți muncitorii din o ramură, fără deosebire de nație, religie, sex. Altfel nici o grevă nu e cu putință, căci

patronii pot să se folosească ușor de dușmăniile de rasă ori de nație, pot să primească femei în loc de bărbați, etc.

Noi, ca socialiști, *firește că am făcut neconținut propagandă internaționalistă* și părea că reușisem, căci oratorii muncitori, cu acea cunoscută ușurință a românului de a vorbi, nu lipseau a face declarațiile cele mai ortodoxe cu privire la femei și la muncitorii de orice nație și religie.

Când a venit însă să se pună în practică învățăturile, lucrurile au ieșit altfel.

.....

Îndată însă ce mișcarea s'a mai învechit, îndată ce destui muncitori au crezut că au furat știința socialistă de la noi, au început a fi și originali, au început a avea chiar idei de reformă a organizării. În contra cui s'au îndreptat de îndată aceste încercări de reformă? *In contra evreilor.*

S'au ridicat glasuri cari cereau din ce în ce mai cu stăruință, ca Ițic și Șloim să nu ia parte în comitete, să nu fie delegați la congrese și chiar să nu prea găsească multe de spus la tribună.

Firește că tuturor acestor încercări li s'a făcut rezistență din partea conducătorilor, dar se vede că și acei cari tăceau, cari nu luau parte la întrunirile reformatorilor, tot așa simțeau.

Am fost siliți să cităm un pasagiu mai lung, pentrucă e foarte interesantă această neconținută variație a d-lui Nădejde, nu numai în ce privește convingerile d-sale *științifico-sociale*, dar și în ce privește *faptele precise* la cari a luat parte și d-sa. Dar citatul acesta mai arată altceva: el arată cât de sincer e d-l

Nădejde *astăzi* când atacă mișcarea socialistă pe motivul că e o mișcare jidovească, bulgărească, etc.

* * *

Cum rămâne însă cu ultimul motiv, că adică generoșii se convinseseră de imposibilitatea unui partid socialist? Acest ultim motiv suferă de enormul neajuns că n'a existat nici el.

Iată ce zicea d. Nădejde în *Noua Revistă Română*, în articolul din Mai 1901, adică doi ani după ce se retrăsese din mișcare:

Pentru că socialiștii culți *n'au avut, cea mai mare parte din ei, cunoștință de trista experiență ce s'a făcut cu clasa muncitorilor industriali și cu clasa țărănească, acei cari au trecut la alte partide sau în deosebi la liberali, nu au cercat măcar să explice teoreticește pricina pasului făcut.*

E clar? Ei bine, iată ceva și mai clar, din acelaș articol:

Chiar *mulți* dintre acei cari dau sprijin liberalilor, nu pot să-l dea cu toată energia caracterului lor, pentru că *nu sunt încă deplin încredințați că în țara românească o mișcare socialistă n'a avut și nu are niciun sorț de o reușită mai bună decât cea care am văzut-o.*

Va să zică dacă nu toți, în tot cazul mulți dintre neofiții liberali nu-și schimbaseră convingerile nici după ce intraseră în partidul liberal.

În cât, nici unul din motivele pe cari d-l Nădejde declară acum că le-au avut generoșii ca să plece din mișcare, nici unul din aceste motive n'a existat atunci. Vor recunoaște cititorii că în zece ani și mai bine s'ar fi putut ticlui motive ceva mai serioase!

* * *

Prin urmare nu știm încă de ce au plecat socialiștii din mișcarea socialistă. Însă de ce au intrat în partidul liberal? După cum afirmă d. Nădejde, în discursul său, în totdeauna socialiștii au recunoscut că tot ce avem mai democratic se datorește liberalilor, prin urmare, de îndată ce s'au lăsat de socialism, era firesc să treacă la liberali. Și d. Ibrăileanu susține că în totdeauna socialiștii au socotit pe liberali ca *mai buni*. Este o mică parte de adevăr în această afirmare.

Vom arăta cu oarecare citate, care a fost atitudinea socialiștilor față de liberali. Și nu ne vom coborî prea mult în trecut. Lasă că prima operă de represiune abătută asupra socialismului în România — expulzarea lui Russel și a lui Axelrod, scoaterea din învățământ a fraților Nădejde și a lui Th. Speranța, izgonirea din universități a lui Mille și a lui Bădărău — a fost opera liberalilor (1881), dar noi vom începe dela 88, de când

cu faimosul manifest, pentru că pe acesta l-a citat d. Nădejde.

În acelaș număr al *Revistei Sociale* în care s'a publicat manifestul, a apărut și un articol explicativ, în care citim:

Un guvern în societățile moderne reprezintă o clasă dominantă cu interese opuse clasei muncitoare, deci orice guvern, prin firea lucrurilor, *fie liberal, fie conservator, este dușman al poporului muncitor.*

Tot în *Revista Socială*, în articolul *Liberalii ideologi*, găsim următoarele:

Punându-se pe terenul luptei de clasă, Brătianu a ajuns capul burgheziei în lupta în potriiva celorlalte clase și *mai ales* a muncitorilor.

Firește că un Rosetti nu putea să fie, cu știrea sa, sluga și omul burgheziei; *pe când Brătianu a putut, aruncând departe dela sine idealurile dela 48.*

Ne luăm voia a arăta o părere a noastră căreia îi dăm mare însemnătate și asupra căreia atragem cu tot dinadinsul luarea aminte a cititorilor: *noi credem că o partidă liberală și sinceră în înțelesul cum au fost bătrânii, acuma este cu neputință.*

Nu putem doară presupune că *Românul* ne-a făcut *insulta* de a crede că ne-am putea înțelege cu liberalii burghezi.

Având asemenea idei era firesc ca, pentru alegerea de colegiul II dela 31 Ianuarie 1888, d. Ioan Nădejde, candidatul socialist, să spue următoarele în manifestul său:

Liberalii au călcat în picioare voința norodului, au închis și bătut pe candidații țărani (în Iași și Suceava), *au bătut și chiar au încercat să omoare pe socialiștii cari căutau să lumineze norodul.*

Nu le vine la socoteală să aibă în Cameră oameni cari să le ceară socoteală de călcările de legi făptuite.

Liberalilor deci nu trebuie să le dea ajutor acei cari au durere de inimă pentru suferințele poporului muncitor. („Muncitorul“ No. 19).

După doi ani, la alegerile comunale din 1890, socialiștii se prezintă cu un manifest semnat de Ioan Nădejde, V. Ursachi, V. Cocuz, D. A. Teodoru, I. Tufescu, V. Speranță, etc. Extragem din acel manifest:

Dar tocmai această chezășie n'au voit liberalii s'o deie. Asta dovedește că *tot ce vor făgădui n'au de gând să îndeplinească*, că făgăduesc numai pentru a ne momi să-i aducem la putere și pe urmă să uite, cum au mai uitat: *liberalii voiesc mai bine să fie zdrobiți de conservatori, decât să dea mâna cu poporul muncitor.*

Atunci pentruce ne-am mai osteni să ne schimbăm stăpânii?

Nu zicem că liberalii nu vor schimba ceva la comună, *dar vor schimba numai în folosul lor*; deci noi n'avem pentru ce le da voturile, când nu ne dau nici o garanție.

Și fiindcă s'au găsit oameni cari să nu aprobe acest puritanism al socialiștilor, d. Nădejde s'a grăbit să-și explice punctul de vedere. Iată ce zicea, între altele:

D. Panu, ca istoric, trebuie să fi știind că *legile pentru protejirea muncitorilor nu s'au făcut așa din buna voința stăpânilor, ci în urma unor lupte crâncene și îndelungate ale muncitorilor*. Astfel a fost în Anglia mișcarea chartistă și în alte țări altele. Dar în acele țări, ca Rusia, etc., unde legile au venit de sus, sunt tot așa de puțin puse în lucrare, ca și legea electorală, a instrucției publice, a percepției, a tocmelilor agricole, a drumurilor, etc. la noi. *Numai acolo unde este o clasă muncitoare organizată și care-și cunoaște interesele, numai acolo legile sunt nu numai pe hârtie, ci și în viața de toate zilele*. Practica lucrurilor arată, ca și istoria, că nu poate o clasă socială să se lase pe nădejdea că alta, și anume cea care-i stă după grumazi, o va dezrobi. Dușmănia de clasă fiind cunoscută de d. Panu, ne mirăm cum mai poate vorbi de burghezism luminat și de împăratul Germaniei. D. Panu nu va fi fără să știe că chiar de ar voi împăratul să facă mult, burghezimea germană e gata să-l împiedice. (I. Nădejde, „Munca”, Anul I, No. 22).

Acest citat e și de actualitate acuma când d. Nădejde a scos nu știu de unde că socialiștii germani s'au unit cu liberalii și așteaptă reforme dela ei.

Dar să urmăim cu citatele:

Liberalii sunt altă partidă care v'a cerut și vă va cere puterea. Aceștia au fost de multe ori, și câte mult, la cârma țării. Făgăduinți frumoase când erau jos, au făcut pururea; dar de ținut nu le-au ținut, când erau sus. Deci nu vă potriviți nici acestora.

(*Manifestul către țărani pentru alegerile legislative din 1891*, semnat de **I. Nădejde, V. G. Morțun și Const. Mille**).

Tot pentru țărani e și un articol al d-lui Nădejde (o afirm cu siguranță, deși nu e semnat), publicat în *Munca* dela 19 Iunie 1894.

Iată un mic fragment:

Să nu le creadă muncitorii dela sate boerilor, ori cum s'ar numi ei, roși sau albi: ei toți sunt albi la față, doar nu-i arde soarele, cum vă arde pe voi când munciți ogoarele; și toți au mâinile roșii, scaldate în sângele vostru! Oricât s'ar perinda ei la putere, nu țărani vor câștiga ceva, nu le arde lor de voi; pentru dânșii muncitorii sunt buni numai ca unelte oarbe, ca unelte cari să-i aducă la putere, trupurile țăranilor le slujesc lor numai ca trepte pentru a ajunge la putere.

Nu mai citez din *Lumea Nouă*: aceasta e prea recentă și publicul își amintește perfect ce campanie a dus ea împotriva liberalilor până și în chestii atât de străine de interesele muncitorilor, cum a fost chestia Ghenadie.

De altfel, în timpul cât a apărut *Lumea Nouă* congresele hotărâseră să nu se mai facă alianță decât cu acele partide sau acei candidați cari ar fi pentru introducerea votului universal și abrogarea legii expulzărilor. În congresul al patrulea, după propunerea lui Edelstein, susținută de d. Morțun, s'a hotărât să nu se mai ceară, drept condiție de alianță, și abrogarea legii expulzărilor, ci numai introducerea votului universal ¹⁾).

1) Edelstein renunța la această condiție, pentru că i se părea că așa cerea interesul partidului. Ast-

Am zis însă că e o părticică de adevăr în afirmarea că socialiștii credeau pe liberali *mai buni* decât conservatorii. Nuanța o găsim formulată de d. Nădejde, într'o întrunire publică din Iași, după darea de seamă tipărită în *Drepturile omului*, seria II-a:

Poporul e o găină de jumulit. Liberalii o jumulesc și, dacă țipă, o lasă să țipe. Conservatorii o jumulesc și, dacă țipă, îi sucesc gâtul.

Această caracterizare atât de sugestivă a căpătat un pendant fericit, în ședința Camerei dela 23 Noembrie 1888. Cităm:

I. Nădejde: Alegerile dela Iași, făcute sub guvernul Brătianu, se potrivesc ca 2 picături de apă cu alegerile făcute sub guvernul liberal.

O voce: Ai susținut pe d. Brătianu.

I. Nădejde: Eu am zis că d. Brătianu este mai puțin rău decât conservatorii, nu am zis că este bun, dar am zis că e mai puțin rău; că liberalii au voit să ne scoată un ochiu, iar conservatorii vor să ne scoată pe amândoi (râsete). Liberalii caută să le ia (țăranilor) punga, când conservatorii caută să le ia și viața, așa este opiniunea noastră cel puțin.

Este adevărat că atitudinea d-lui Morțun, — a d-sale personal, — pare, adesea, puținel

fel, el trecea peste interesul său propriu, căci, după norma în vigoare el se știa expulzabil. A și fost expulzat curând și din acea expulzare, efectuată în condiții cumplite, i s'a tras și moartea.

suspectă. D-sa pare a fi *cochetat* cu liberalii, mai des și mai apăsător decât ar fi permis estetica pură. Iată, de pildă, un manifest de *ultima oră*, adresat de d. Morțun colegiului II de Roman, în ajunul alegerii d-sale, în 1888:

Cetățeni Romașcani,

Sincer și fără gând de a-mi ascunde ideile cele mai lăuntrice am venit înaintea Dv. și pătruns de năzuințele ce mă însuflețesc, v'am desfășurat păreriile mele în cele trei întruniri publice. Azi viu să vă fac o *ultimă* declarație, pe care o cred necesară față cu cele ce se zic pe seama mea.

Nu cat nici n'am căutat răsturnarea partidului liberal. Și ca dovadă aveți manifestul ce am scos astăvară în potruva opoziției ieșene care îndemna la răsvrătire poporul, pe muncitorii ieșeni. Ca dovadă mai apropiată aveți încă manifestul ce am iscălit acum în urmă.

Conservatorii la putere ar fi pieirea drepturilor noastre cetățenești. Deci vecinic în vremile de grea cumpănă voi sta alături cu cei cari au întemeiat libertățile acestei țări.

V. G. MORȚUN

Nu ne îndoim că d. Morțun a vorbit sincer și fără gând de ascundere a ideilor celor mai lăuntrice, cum a și socotit necesar s'o accentueze. Dar e curios că, în cele trei întruniri, — convocate doară anume pentru așa ceva — nu găsisese prilejul să-și dezvăluie „ideile cele mai

lăuntrice”, așa că a fost silit, în ultima clipă, să recurgă la un manifest special, prin care să-și dea pe față... lăuntricitatea. Trucul electoral, impus de nevoile momentului, apare lămurit.

De altfel, chestiunea i-a prilejit d-lui Morțun discuții neplăcute. Atacat de marele orator Nicolae Ionescu pe tema legăturilor cu liberalii, d. Morțun i-a răspuns dela tribuna Camerii, în ședința dela 14 Ianuarie 1889:

V. G. Morțun: Nu am avut nici o legătură, m'am prezentat ca socialist, în Cameră am fost socialist, și astă toamnă la Octombrie reales ca socialist cu același program. Foarte adevărat este însă că mi s'a făcut propuneri de a mă prezinta ca liberal, ceea ce am respins, rămânând credincios programului meu. De ași fi primit să trec ca liberal, aceasta ar fi fost o rușine pentru mine care eram socialist, ar fi fost pe fruntea mea o pată neștearsă, ar fi fost o greșeală care, ca sabia lui Damocles, ar fi atârnat vecinic asupra capului meu.

Cum vedem, poate fi vorba de oarecari combinații locale și de moment, dar nu de-o legătură mai serioasă și mai adâncă.

În cazul cel mai bun s'ar putea stabili o anumită gradație: conservatorii persecutau *mai tare* pe socialiști decât îi persecutau liberalii. Aceasta pe vremuri. Cu timpul nuanța a dispărut.

Ca dovadă, să vedem — după metoda întrebuintată mai sus — ce credeau socialiștii des-

pre liberali, în ajunul trecerei lor la aceiași liberali. Voi cita din articolele d-lui Nădejde, pentru că d-sa era reprezentantul autorizat al tuturor socialiștilor și pentru că tot d-sale i s'a dat — ori și-a luat singur — rolul de a vorbi în Cameră în numele foștilor socialiști.

În *Lumea Nouă* dela 14 Februarie 1899, citim sub iscălitura d-lui Nădejde:

„Nu știu cine ar mai putea crede că liberalii sunt în stare să ne dea domnia legilor“.

Cine să creadă? d. Nădejde!

Notați, întrebarea asta și-o pune d-l Nădejde la 14 Februarie, cu o săptămână înainte de a se retrage. La 21 Februarie, ziua retragerii, d. Nădejde își răcorește sufletul pentru ultima oară, răfuindu-se cu liberalii:

E vădit că liberalii nu sunt în stare a introduce domnia legilor, care ar însemna desființarea feodalizmului la sate; e vădit că singurul partid real și serios e partidul conservator, care poartă, pentru a amăgi lumea, și numele de partid liberal pe lângă cel de partid conservator.

Socotim că e destul de clar, și pentru vremea de atunci și pentru cea de azi.

D. Nădejde, în strașnica nevoie de argumente, în care se află de când e ziarist liberal, a făcut într'o zi, prin *Voința Națională*, o declarație ciudată: d-sa a spus că fiind socialist, lucra pentru transformarea partidului într'o

aripă stângă a liberalilor. Declarația era ciudată, ba chiar extrem de gravă. Trecând cu atâtă dezinvoltură peste bietul Damocles pe care altă dată d. Morțun îl invocase în chip atât de patetic, declarația d-lui Nădejde constituia o mărturisire de necinste. Evident, e necinstit să lucrezi cu gând ascuns. Dar necinstea e și mai mare când pentru scopul *cel mărturisit* aduni bani — ați văzut mai sus că e vorba de sume enorme — bani cari veneau și din țară și din străinătate: campania electorală din 1895 s'a făcut cu bani veniți dela socialiștii germani ¹⁾. Dar lucrul devine și mai grav când ținem socoteala și de faptul că d. Nădejde era salariat de partidul socialist, cum astăzi e salariat de cel liberal (quantumul diferă, negreșit). Doctorul Racovski a fost deci în dreptul său să pornească atacul cunoscut împotriva d-lui Nădejde, în urma propriei declarații a acestuia. Din fericire, aserțiunea era falsă: d. *Nădejde se calomnia*. D-sa n'a lucrat niciodată pentru faimoasa aripă stângă — și citatele de mai sus o dovedesc.

De altfel, în discursul dela Cameră, d. Nădejde a mărturisit că el s'a convins *mai târ-*

¹⁾ Atunci a candidat și cunoscutul cetățean francez și patriot român d. Georges Diamandy, care cu toată originea-i greacă, era să devie deputat german în parlamentul nostru.

ziu de rostul liberalilor ca... adevărat partid al muncitorilor și țăranilor.

În adevăr, mai târziu, mult mai târziu, căci în articolul din 1901, doi ani după retragerea din mișcare a d-lui Nădejde, d-sa știa să spue, așa de frumos, că:

Se crede de public că social-democrații ar fi un fel de liberali mai înaintați. *Adevărul e că social-democrații sunt tot atât de protivnici liberalismului cât și conservatorismului feudal.* Social-democrația reprezintă clasa proletară, liberalii clasa burgheză, conservatorii clasa feudală... — ... Ba nu e lucru extraordinar să vezi proletarii unindu-se cu rămășițele nobilei contra burghezimii.¹⁾

Este ori nu este?

* * *

Dar ceilalți când s'au convins? În această privință d. Nădejde face o mărturisire foarte gravă. D-sa zice că d. *Morțun se convinsese cu șase ani înainte.*

Încă cu șase ani înainte a văzut că mișcarea nu putea să ducă la nici un rezultat, a văzut că pierdem vremea în zadar și a propus în comitetul executiv, ca printr'o declarație formală să arătăm experiența făcută, rezultatele la cari am ajuns și că datarea tuturor celor cari au încercat a face socialism e

¹⁾ D. Nădejde care face atâta caz de faptul că socialiștii au dat — sau ar fi dat — concurs prințului Moruzi la alegerea din capitală, ar putea învăța din propriile sale idei dela 1901 că: proletarii *se pot uni cu...* o rămășiță a nobilei ca numitul prinț.

să părăsească aceste idei, să facă „mea culpa” și să intre în partidul liberal, al cărui program le făgăduiește îmbunătățirea stărei țăranilor și a muncitorilor dela orașe, reforme cu cari trebuie să fim mulțumiți, fiindcă nu se poate mai mult.

Cu șase ani înainte înseamnă în 1893. Dar marile sforțări ale partidului — gazetă zilnică, organizări pe bresle, strămutarea la București a d-lui Nădejde, împreună cu o întreagă pleiadă de ieșeni, veniți tocmai ca să întărească mișcarea (Chinezul, Fagure, Ibrăileanu, etc.), apoi mișcarea țărănească — toate acestea s’au făcut între anii 94—97, cu asentimentul, îndemnul și concursul d-lui Morțun. Cum a putut d-l Morțun să pue în zdruncin atâta lume, când nu mai avea convingerea socialistă? Va să zică iar aripa stângă? Să fi fost o asemenea intenție? Personal, nu cred. Și cu toate astea d-l Morțun era de față când d. Nădejde a făcut declarația de mai sus — și a tăcut.

...Dar cunosc un fapt care confirmă întrucâtva spusesele d-lui Nădejde, numai întrucâtva.

Congresul al patrulea (1897), care a fost unul din cele mai triste, pentru că a dat loc la numeroase chestii personale, a avut de judecat și o *chestie Morțun*. Intr’o ședință intimă, care s’a prelungit până la 2 după miezul nopții, d-l Morțun a ținut să expue oarecari deo-

sebiri de vederi dintre d-sa și d-l Nădejde. D. Morțun ne-a împărtășit convingerea la care ajunsese, că mișcarea socialistă nu va putea propăși atâta timp cât nu vom avea votul universal.

D. Nădejde întrerupe: Se vede c'ai citit pe Kautsky!

D. Morțun: A, protestez!... (Se știe că unul din cele mai reușite efecte oratorice ale d-lui Morțun este felul sugestiv cum știe să întoneze pe acest protestez).

D. Nădejde: Sunt gata să te combat și pe tine și pe Kautsky. ¹⁾

D. Morțun: Iancule, lasă-mă să vorbesc.

Și a vorbit foarte frumos, înduioșând până la lacrimi pe toți delegații. L-a înduioșat și pe d. Nădejde. D. Morțun arăta că se hotărîse să treacă la liberali, având ferma convingere că până în cinci ani realizează votul universal; că s'a dus la d. Nădejde să-i ceară consimțământul și d. Nădejde l-a primit cu brutalitate. D. Morțun îi spusese vechiului său tovarăș: „Voi să mă atacați prin *Lumea Nouă*, să mă faceți vândut, renegat, o să îndur totul, dar o să fac ceva mare pentru țara asta“. Lu-

¹⁾ Kautsky arătase că în țările înapoiate nu poate fi o puternică mișcare socialistă *politică*. Mai târziu d. Nădejde s'a încercat să răstălmăcească spusele lui Kautsky în senzul că *din ele* a rezultat necesitatea trecerii la liberali — și și-a atras o dezmințire vehementă.

cru curios: d. Morțun cerea congresului să hotărască între d-sa și d. Nădejde.

D. Nădejde, în adevăr emoționat, cum l-am văzut rare ori, a luat cuvântul să răspundă. D-sa e un vorbitor plăcut, dar emoția nu-l prinde de loc: îi comunică glasului o răgușală, care, mai ales atunci, contrasta oribil cu solemnitatea chestiei în discuție. Redau aproape textual frazele esențiale ale d-lui Nădejde:

— Prieteni, mă știți pe mine că nu sunt tocmai umblat pe la biserică. Eu dau de-a dreptul cu picioarele în strachină. Când a venit Morțun la mine să-mi spue ceeace v'a spus și d-v., i-am răspuns scurt: Nu'ți dau voie, ție Morțun, să te feșteleşti! Dacă treci la liberali, până în cinci ani ai să fii ministru, dar votul universal n'ai să-l realizezi. Rămâi cu mine, Morțun! Rămâi cu mine, să fim iarăși unghie și carne, cum am fost toată viața! Rămâi cu mine, Morțun, să lucrăm pentru partidă! Asta i-am spus lui Morțun, în casa mea, asta i-o spun și acum. D-v. judecați și hotărâți!

Au fost niște aplauze frenetice, un adevărat delir. Morțun a rămas, și cred că asta i-a și fost intenția dela început, căci altfel nici n'ar fi ridicat discuția: doar nu și-a închipuit că un congres socialist avea să voteze plecarea lui din partid și trecerea la liberali. Dar e imposibil ca întrevederea cu d. Nă-

dejde să fi fost în 1893, și în tot cazul nu era vorba nici de imposibilitatea socialismului, nici de rolul părintesc al liberalilor față de păturile muncitoare ¹⁾. De altfel, din pasagiul citat mai sus, s'a văzut că în 1901, doi ani după retragerea d-lui Nădejde, d-sa arată că socialiștii trecuți la liberali n'avuseseră experiența pe care o avusese numai d-sa, așa că nici nu știau să-și explice, *teoreticește*, trecerea la liberali. Cum se potrivește declarația aceasta cu cea de acum, că d. Morțun se „experimentase“ complet cu șase ani înainte?

După acel congres d-l Morțun și-a reluat activitatea în partid. Doi ani de zile a luat parte la toate luptele și necazurile lui. Dacă este adevărat că s'a pronunțat în contra mișcării țărănești ce avea să se întreprindă, i-a dat însă tot concursul până în ultimul moment. În acelaș timp însă se amesteca și în politica liberală. Dizidența drapelistă afișând oarecari tendinți democratice, d. Morțun a ajutat-o în potriva d-lui Sturdza (care avea în minister pe d-nii Ionel Brătianu și Haret). La o întrunire drapelistă d. Morțun a ținut unul din frumoasele sale discursuri, a vorbit cu

¹⁾ Se hotărîse ca întreaga discuție să rămâie secretă și până acuma niciodată nu m'arn gândit s'o divulg. După cele întâmplate cu partidul socialist și după cele spuse de d. Nădejde cred că discreția nu mai este necesară.

mult foc de țărănime și adresându-se fruntașilor, cu un gest măreț, le-a strigat:

— *Veți fi oameni de credință, — cu voi până la moarte!*

Curând după aceea s'a efectuat trecerea la... d. Sturdza, *în contra* drapelistaților. Se vede că n'au fost oameni de credință! Dar dacă nu s'a dus d-l Morțun la drapelistați, s'au dus drapelistații la d-l Morțun, căci s'au împăcat și ei cu d-l Sturdza, astfel că astăzi sunt toți împreună.

* * *

Așa s'a făcut trecerea. Cine a fost avocatul diavolului? Unii afirmă că d. Diamandy; d. Stere, într'un interview pe care... nu l-a acordat, pretindea că d-sa. D. Nădejde arată că d. Morțun clocea ideia asta de șase ani. Poate că se va ști odată adevărul adevărat.

Însă care a fost rolul d-lui Nădejde? Vorbind de sine însuși d. I. Nădejde cade iarăși în inexactități. Mai întâi d-sa afirmă că a plecat *cel din urmă*. Lucru cu desăvârșire fals. D-sa a plecat *cel dintâi*, la 21 Februarie 1899. După plecarea d-lui Nădejde, d. Morțun a mai colaborat la *Lumea Nouă* și a făcut să se mai ție un congres în care a propus prefacerea partidului din social-democrat în național-democrat. Propunerea s'a primit de majoritatea delegaților, însă membrii partidului, cari nu

le dăduseră mandat pentru asta, au exclus din partid pe acei delegați. Asta s'a petrecut în timpul verei.

Când s'a retras din partid, d. Nădejde nici nu bănuia — sau cel puțin n'a lăsat să se întrevadă — posibilitatea desființării partidului. Am pomenit de mai multe ori articolul de adio al d-lui Nădejde. Este un articol foarte încâlcit, care arată sau că d-sa avea ceva de ascuns, sau că singur nu știa de ce se retrage. Zice că se retrage pentru că nu se mai înțelege nici cu pătura cultă, nici cu muncitorii. De ce? Asta n'o spune. Apoi sfârșește astfel:

Partidul trebuie să se organizeze din nou și să-și hotărască tactica pe viitor; dar eu nu mai pot fi omul situației. Trebuie la împrejurări noi și oameni noi; iată de ce mă retrag și conduc treburile partidului numai până ce se vor lua toate măsurile menite a regula situația. Firește că asta trebuie să se facă fără nici o întârziere.

Va să zică, nici vorbă de desființare. In același număr găsim și următoarea informație:

Oameni rău-voitori răspândind zvonuri neliniștitoare că clubul muncitorilor din București și secția sa de ajutor sunt pe cale de a se dezorganiza, dăm cea mai categorică dezmințire, tuturor acestor zvonuri mincinoase.

Clubul muncitorilor din București, tocmai din potrivă, e pe cale de a se organiza puternic, la adăpostul constituției și legilor țării, cari garantează tuturor cetățenilor dreptul de întrunire și asociație.

Urmează un apel pentru noi înscrieri.

După aproape un an de zile, generoșii trec pe față la liberali. D. Nădejde, interviewat de *Adevărul*, face o serie de declarații pe cari le redăm textual în părțile lor esențiale:

— Ce crezi, d-le Nădejde, de trecerea în partidul liberal a foștilor d-tale tovarăși?

— Dacă au trecut cu totul și fără nici o restrictio mentalis cred că au făcut bine; după cum ar fi făcut bine dacă treceau în aceleași condiții la conservatori sau la junimiști, de oarece sunt oameni cu inimi curate și simțiri alese.

— Eu cred că au trecut cu totul și fără nici o restrictio mentalis. Dar îți este indiferent d-tale unde ar trece socialiștii dacă părăsesc socializmul?

— Ași dori să fi fost trecerea lor cum zici, adică fără nici o restrictio mentalis, căci de ar fi, din nenorocire pentru dânșii, altfel, silința de a realiza măcar o parte din programul socialist i-ar pune vecinic în zizanie cu vechii liberali, i-ar face suspecti și i-ar împiedica de a face singurul lucru ce le rămâne de făcut acum, după ce au trecut la liberali. Imi este indiferent dacă foștii mei tovarăși ar fi trecut la liberali, la conservatori ori la junimiști? Da... — ... Acuma când s'a dovedit că nu există la noi partid liberal în înțelesul european al cuvântului, când s'a dovedit că orice încercare de a-l împinge la stânga îl face să se arunce cu furie la dreapta, cred că a sosit timpul să nu ne facem iluzii, să nu găsim vinovați pe cei cari se duc la liberali (în înțelesul românesc), dar nici pe cei cari se duc la alte partide, căutând a face cât mai mult bine prin influența personală,... în oricare partid ar fi, căci n'o să-mi contești că toți șefii de partid, fie

liberali, fie conservatori, fie junimiști, sunt oameni cinstiți, patrioți și doritori de a face binele. Dacă nu pot, nu e vina lor.

— Și d-ta ce ai de gând să faci?

— Sunt prea obosit, prea zdruncinat, prea am nevoie de repaoz și reculegere, pentru a ști ce o să fac în viitor. Acuma între amândouă stă neclintita limbă și ași putea zice că nici n'am pierdut speranța că în curând o să se formeze un partid social-democrat care să reprezinte clasele muncitoare. În orice caz e sigur că nici din acela nu voi face parte, e prea târziu: la vremuri noi, oameni noi. Așa gândesc cel puțin acuma.

(Adevărul, 14 Februarie, 1900).

Sînt, în aceste cuvinte amărite, multe care se referă la toate câte le-am vînturat mai sus: și superioritatea liberală și feșteleala cu Damocles și atâtea altele. Nu mai revenim asupra lor. Reținem însă sentința privitoare la punctul care era esențial în momentul când s'a luat interviewul: trecerea la liberali a frunțașilor socialiști. D. Nădejde a spus în definitiv:

— *Au făcut bine că au trecut la liberali, dar tot așa de bine făceau dacă treceau la conservatori, fiindcă și aceștia sunt oameni de treabă.*

Sectarul cel mai desăvârșit din țara asta devenise de o lărgime de vederi complet absurdă: partidul socialist trebuie să se reorganizeze, dar socialiștii se pot face și liberali și conservatori.

Cum se explică toate șovăelile astea? Până vom avea altă explicație trebuie s'o dăm ca document pe a d-lui C. I. Stoicescu: d. Stoicescu — ministrul de justiție care a urmărit pe Ficșinescu și Banghereanu — declară că avea un mandat de arestare și pentru d. Nădejde, pe care însă l-a cruțat. (Așa se face că avem un *escroc* mai puțin). În vremea asta liberalii au căzut dela putere și generoșii au trecut la liberali; dar procesele *escrocilor* își urmau cursul. Era deci prudent din partea d-lui Nădejde să stea în rezervă și — adăugăm noi — să declare că generoșii *ar fi putut* trece și la conservatori. D. Stoicescu conchide astfel:

Și mărturisirea pe care o face d. Nădejde o pun la carantină și zic: a primit cel din urmă să intre în partidul liberal numai atunci când înaintea d-sale se deschisese o eră nouă lucrativă, după o epocă de mare indulgență a justiției, ca să nu fie urmărit pentru anume instigații țărănești; a primit să intre în partidul liberal, unde năzuia să găsească un adăpost și ca scriitor și ca deputat.

Și d. Nădejde, care era de față, n'a răspuns nimic.

Ori cum ar fi însă, un lucru e sigur: în momentul retragerii d-lui Nădejde, nimeni — afară de cei cari plănuiau trecerea la liberali — nu s'a gândit la încetarea mișcării socialiste. În această privință d. Nădejde face

în 1901 următoarea declarație în articolul din *Noua Revistă Română*:

Sunt bine încredințat că afară de puțini cari dau vina nereușitei pe conducătorii ce se aflau în fruntea mișcării pe vremea ruinării, cei mai mulți așteaptă cu nerăbdare să se arăte alți conducători, cari să ia steagul roș în mâinile lor, să îndrepte greșelile trecutului și să organizeze din nou clasele dezmoștenite pentru lupta în potriva claselor domnitoare.

Acei conducători au venit și cel mai de seamă dintre ei este doctorul Racowski, care în treacăt fie zis, a participat și la vechea mișcare, în ultimul an al ei.

* * *

O particularitate profund dureroasă este că trecerea generoșilor s'a produs tocmai în timpul aceluia proces mișelesc, când Ficșinescu, Banghereanu și un mare număr de țărani erau plimbați din pușcărie în pușcărie. D. Ibrăileanu, în scrisorile către d. Gherea, socotindu-se jignit personal de atacurile ce se aduc generoșilor în general, cere să i se facă dreptate — să se hotărască dacă el, Ibrăileanu, este sau nu este trădător — pe motivul că el, Ibrăileanu, n'are decât onoarea. *Decât?* Adică i se pare puțin? Întrebatu-s'a d. Ibrăileanu cum rămâne cu aceia cari n'au nici onoarea? Nu s'a întrebat, pentrucă d-sa se declară solidar și cu *trecutul* partidului liberal, cu atât

mai mult cu prezentul lui. Dar nu mă așteptam ca și d. Nădejde, cel care a scăpat ca prin minune de osândă, să meargă până acolo cu solidaritatea, ori cât ar obicinui „să dea cu picioarele în strachină“. Iată ce zice d. Nădejde:

Când mișcarea socialdemocratică s'a întins la sate, când a început să se organizeze cluburile în județul Teleorman și aiurea, mișcarea și propaganda erau absolut legale. Dar s'au găsit oameni cari au găsit cu cale să se amestece, cari au pus pe oamenii boerești să facă propagandă cu dijma din zece una, cu feciorul lui Cuza, cu răsturnarea dinastiei streine. Și când această propagandă care era cu totul străină, deși protivnică propagandei noastre, a ajuns să se amestece cu ea, încât să nu mai poată nimeni deosebi ce este în acele județe, *atunci neapărat că guvernul liberal a trebuit să ia măsuri.*

Multă delicateță și multă logică: propaganda *noastră* era legală, dar *alții* au făcut propagandă anarhică, străină de noi și potrivnică nouă; și *atunci neapărat* că guvernul *a trebuit* să ia „măsuri“, ordonând condamnarea tovarășilor mei, ca escroci, dar cruțându-mă pe mine. Așa vorbea d. Nădejde și atunci când s'au întâmplat faptele? Nu. Iată ce zicea în *Lumea Nouă* dela 31 Ianuarie 1899:

E ceva nemai auzit, e ceva care te face să-ți blestemi ceasul și nenorocul care te-a făcut să te naști în asemenea timp și în asemenea țară, în care oa-

menii iubitori de legi și dreptate sunt huliți și prizoniți, iar cei ce-și bat joc de legi și de oameni, se află în cinste și la putere.

In articolul de adio:

In Dobrogea socialiștii s'au văzut prizoniți sub învinuirile mișelești că lucrează în folosul iredentizmului bulgar și în al Rusiei. (*Adică tocmai învinuirea sub care generoșii prigonesc azi pe Racowski!*)

In țară guvernul a patronat pe antisemiți — autorii rușinoaselor scandaluri de stradă în București, și a început o goană turbată contra evreilor. Acuma pornind dela faptul absolut legal că am înființat cluburi la sate cu programul de-a realiza domnia legilor, ne-am văzut acuzați c'am îndemnat la răscoale, la luarea moșiilor boierești, la trimiterea de petiții țarului... Oamenii noștri au fost aruncați cu sutele în temniți, acuzați de pungășii și de crimă de stat, cluburile au fost desființate cu sila, registrele și cărțile au fost confiscate, iar în contra acelor evrei pământeni cari erau înscriși în club, sau măcar fuseseră vre-o dată înscriși, s'au dezlănțuit prizonirile cele mai neomenoase și expulzările se țin lanț.

Așa vedea lucrurile d. Nădejde când nu obținuse încă să fie cruțat. Și așa erau lucrurile în adevăr. Ficșinescu, Banghereanu și ceilalți au fost judecați de patru tribunale; au fost ascultați 400 de acuzați și martori; și n'a fost unul singur care să dea o mărturie defavorabilă. Din dezbaterile proceselor n'a ieșit nîci urmă de vinovăție. Asta nu însemnează că nimeni n'a putut deosebi ce este în acele județe, decât doar în înțelesul că nu era nimic care

să se poată deosebi. Și totuși, d. Nădejde zice că *neapărat* guvernul a trebuit să ia măsuri, iar d. Ibrăileanu țipă că n'are decât onoarea!

În așa condiții generoșii nu se pot lăuda că-și merită renumele; ei și-au prefăcut renumele în poreclă. În treacăt fie zis — fiind că facem istorie — această poreclă nu le-a dat-o d. Sturdza, cum se crede în general, ci... Andrei Vizanti. Generosismul datează de pe când erau încă socialiști. În 1898 se încheiase alianță electorală, la Iași și la Galați, între liberali și socialiști, pentru alegerile comunale. Făcându-se la București o mare întrunire cu delegați din provincie, a vorbit din partea Iașilor Andrei Vizanti — profesorul liberal, prevaricator și escroc (escroc *adevărat*), fugit apoi peste ocean — și Vizanti a fost acela care a spus cetățenilor Capitalei:

— Noi la Iași am făcut alianță cu tinerii generoși; faceți și d-v. tot așa.

De atunci socialiștii au rămas generoși, dar cum se vede nașul nu le-a fost cu noroc.

* * *

Am ajuns la partea a patra a expunerii d-lui Nădejde. Aceasta e referitoare la anarchismul mișcării actuale. Este o veche *marottă* a d-lui Nădejde. A mai avut una: *colosul dela nord*. Pe aceea a părăsit-o, pentrucă a deve-

nit om de guvern și în timpul războiului ruso-japonez a plâns cu lacrimi cât pumnul înfrângerile Rusiei. Dar marotta anarhismului se asortează perfect și cu noua d-sale calitate și de aceea o păstrează cu sfințenie. Două dovezile are d. Nădejde pentru a-și sprijini marotta:

1) O nuvelă „anarchistă“ care s'a publicat în *România Muncitoare* — și noi îi putem cita una la fel din *Lumea Nouă*. Vezi în acest din urmă ziar, numărul dela 11 Noembrie 1894 pagina II, nuvela intitulată „Armonie...”. Acțiunea se petrece între boierul Eugen Spulbereanu și țăranul Niță Oprișanu. Momentul culminant: „*Niță Oprișanu ia de piept pe boier și nu s'a mai cunoscut ce era boier, și ce țărnă*”.

2) Un manifest al d-lui M. Gh. Bujor, care îndemna pe soldați să nu tragă în frații lor. Acest manifest nu cadrează cu *tactica* social-democrată și a fost dezaprobat de conducătorii mișcării. Dar *omenește* vorbind, el corespunde sentimentelor ori-cărui om de omenie; corespunde atât de bine, încât d. dr. Lupu, medicul primar de Ilfov, a făcut acelaș apel, nu printr'o gazetă care n'avea să cadă sub ochii soldaților, ci *verbal și la fața locului*. Asta n'a împiedicat ca a doua zi d. Lupu să fie numit prefect.

Când e vorba de manifeste „anarchiste”, iată un model:

O! Sunt momente în cari înțeleg toată setea de răzbunare a marilor revoluționari francezi; și dacă prea crudă părea acum aproape o sută de ani dorința strănerii de gât a celui din urmă popă cu mațele celui din urmă rege, — *azi nu e departe vremea când fatală are să fie strângerea de gât, cu mațele pruncilor lor, și a popilor și a regilor și a burghezilor.*

Acest exces de anarchism — anarchism huliganic — este iscălit de d. Al. G. Radovici, care n'a fost niciodată capabil de asemenea cruzimi și care desigur n'a dorit să se procedeze în felul acesta când a cerut repressiuni strașnice, în urma atentatului d-lui Pannaitescu. Și dacă dezgrop... mațele pruncilor din *Drepturile Omului* dela 1 Octombrie 1885, nu înțeleg să-l fac responsabil astăzi pe d. Radovici pentru cele scrise atunci, dar vreau să arăt cât de comic e d. Nădejde când vorbește de anarchismul *României Muncitoare*, care niciodată n'a scris asemenea lucruri.

Dar d. Nădejde mai are un cântec: la o întrunire socialistă s'a strigat „moarte lui Brătianu!” Este o dificultate aici: nu suntem obligați s'o credem. Și chiar dacă s'a strigat, strigătorul poate să fie și agent provocator. Dar el poate fi și un X din public — căci e vorba de-o întrunire publică — și poate fi

chiar și un membru nou, care n'a avut încă vreme să deschidă abecedarul socialist, a cărui primă pagină predică mijloacele pașnice, acum ca și în trecut. Vom aminti însă altceva d-lui Nădejde: articolul de fond din *Lumea Nouă* dela 14 Decembrie 1896. Articolul e intitulat: „Discursul unui cazac”. El începe cu constatarea că, în două ședințe consecutive, Camera a *tolerat* discursul „cazacului” Gr. M. Sturdza, și se termină astfel:

„Din parte-ne, nu putem dori senilului cazac decât o moarte grabnică, pentru ca țara românească să poată scăpa cât mai curând de o asemenea abjectă figură”.

E bine că s'a scris așa? Nu-i vorba, prințul a murit de moarte bună, n'a sărit nimeni să-l omoare, după îndemnul *Lumei Nouă*. Dar nu trebuia scris așa. Și totuși s'a scris, și director al *Lumei Nouă* era d. Nădejde, și d. Nădejde n'a rectificat, d. Nădejde n'a dezavuat. Ei?

În 1901, doi ani după ce se retrăsese din mișcare, d. Nădejde știa perfect cine seamănă anarhia. Iată ce zicea în *Noua Revistă Română*:

A fost de luptat în potrivea tendințelor violente anarhiste, *firești la niște muncitori aflați în faza de dezvoltare a muncitorilor noștri*, cari mai curând pun vină inșilor decât organizației sociale și deci

sunt gata a crede că prin răzbunări violente contra acestor inși ar putea să-și îmbunătățească soarta. Asemenea idei le-am găsit încuibate în capul muncitorilor prin influența modului cum fac la noi politică partidele istorice.

* * *

Incă o vorbă: d. Nădejde se plânge că d-sa și amicii d-sale au fost „târâți în noroi“ de actualii socialiști, pentru că au părăsit mișcarea. Și eu cred că atacurile au fost adesea prea aspre, mai ales înainte de a începe persecuțiile. Dar, în primul rând, să nu uităm că în mișcarea socialistă s'a propagat în *totdeauna* neîncrederea în pătura cultă, socotită gata oricând să trădeze.

În această ordine de idei, e de remarcat la noi un fenomen foarte ciudat. În nici o țară din lume, pe cât știm, cei din pătura cultă n'au aderat cu atâta grabă și în număr atât de mare la mișcarea socialistă. Însă, contrar cântecului care spune:

Mulți au venit pe la noi,
Puțini s'au dus înapoi,

putem afirma că numărul celor cari au părăsit socialismul este aproape-aproape egal cu al acelor cari l'au îmbrățișat. Și, în mod re-

gulat, cei rămași în partid vestejesc vehement pe cei plecați, pentru ca, în cel mai scurt timp, să le vie și lor rândul.

Să relevăm un fapt caracteristic: în 1883 — câți-va ani abia dela împlântarea ideilor socialiste în România — d. Const. Mille face în „Dacia Viitoare” un scurt istoric, în care citim:

Codreanu (Zubcu) la Iași a înjghebat un cerc de tineri organizat pe calupul secret al socialiștilor ruși. Dintre aceștia Eugen Lupu a rămas până la moarte credincios ideilor; ceilalți, luați de pofta parvenirii, au ajuns procurori, oameni mari, *rengați* în sfârșit.

Cum vedeți, încă din 1883 s'a putut vorbi de *rengați*; poate că s'a vorbit și înainte. În tot cazul, s'a vorbit mereu, după.

Iată, ca să dau un exemplu din multe, ideea aceasta, exprimată, de altfel, în termeni foarte moderați, tot de d. Const. Mille, aproape cu un deceniu mai târziu:

E adevărat că în mișcarea socialistă sunt o mulțime de tineri, fii ai burghezimei românești și evreiești, amestecați. Acești tineri însă, în mare parte, sunt musafiri în partid. Câți au rămas din tinerii cari au început cu noi mișcarea acum 12 ani și de atunci încoace? Degetele unei mâni, cum ziceam altă dată, sunt în prea mare număr ca să-i socoată.

(*Const. Mille*, „Munca”, 10 Noembrie, 1891).

Ce mirare că d. Mille n'a fost cruțat când — indiferent din ce cauze și pentru cari mo-

tive — a plecat și d-sa, dovedind cu propria-i persoană cât de temeinică era categorisirea „musafirilor din partid”?

Dar d. Mille vorbea, cel puțin, cu moderație. D. Nădejde însă este singurul care n'are dreptul să se plângă de violența cu care-l trațează cei pe cari i-a părăsit. Este școala d-sale. D-sa este acela care a abuzat cel mai mult de cuvintele trădare, trădători și altele la fel.

Iată cum se califică în *Revista Socială* trecerea la alt partid:

Un membru al partidei socialiste trecând la altă partidă — fie ea conservatoare, liberală, radicală, radicalisimă chiar — prin faptul trecerei, acel membru se face susținătorul altei clase, deci dușman mai mare ori mai mic al clasei muncitoare. Acelaș lucru ce am zis despre un individ trebuie să-l zicem și despre partida socialistă în general, contopirea ei cu altă partidă ar fi o trădare a intereselor poporului muncitor.

Această expunere de principii este numai un modest preludiv la comentariile infinit mai drastice cari aveau să acompanieze regulat cazurile concrete de „trădare” și „renegare”. Am putea alcătui un volum destul de gros numai din aprecierile de acest gen pe cari le-a emis, mereu, d. Ioan Nădejde. Ne mărginim să relevăm articolul de fond publicat de d-sa în *Lumea Nouă* dela 29 Maiu 1898. Iată începutul aceluia articol:

RENEGAȚII

De când e lumea renegații, vânduți, au fost cel mai primejdios fel de dușmani ai ideilor noi. Pe vânduți s'au sprijinit totdeauna reacționarii, dușmanii, cari caută, prin toate mijloacele, să oprească mersul înainte al omenirii spre dezrobirea desăvârșită din lanțurile credințelor deșarte, din lanțurile făurite de cei bogați și puternici. Disprețul și ura lumii cinstite a înfierat de-apururi pe vânzători și chiar în evanghelie n'a putut lipsi figura lui Iuda din Scariot, care, pentru treizeci de arginți a vândut, într'o sărutare, pe Isus, revoluționarul acelor vremuri.

Și astăzi, ca și atunci, ca și mai de mult, renegații își fac meseria, înjurând, calomniând, mânjind cu balele lor spurcate tot ce e înalt, sfânt și drept în acest veac de tină și de sânge. În potriua puterilor noi, cari pregătesc viitorul, se ridică, fără rușine și cu înverșunare, acei cari pentru o clipă au fost ademeniți de sfântul adevăr, dar n'au întârziat a cădea în mocirla scârboasă din care n'ar fi trebuit să iasă nici odinioară.

Rochefort în Franța ne-a arătat la ce poate ajunge asemenea ins veninos și de nimic, a cărui singură în-sușire a fost meșteșugul înjurăturilor, prin care făcea invidioși pe birjarii din Paris.

La noi în țară soiul rău al acestui fel de oameni n'a lipsit și nici nu putea lipsi.

Am avut de luptat de multe ori cu așa numiții „prietini” cari după ce au stat câtva timp în partid, după ce au înșelat buna credință a muncitorilor cu fraze frumoase, au plecat în lagărele dușmane pentru ca să înjure tot ce lăudase, pentru ca să arunce cu noroiu în fostul lor „local”.

Și-au vândut conștiința indivizii aceștia, și n'au nici măcar bunul simț să tacă, să-și ascundă fața înaintea publicului cinstit.

Urmează o răfuială directă și personală cu Anton Bacalbașa, căruia i se aplică toate considerentele de mai sus, inclusiv epitetele respective. Semnează cum am spus, Ioan Nădejde. Iată de ce dulceață se puteau „bucura” cei cari treceau de cealaltă parte a bariadei. Și băgați de seamă: articolul „Renegații” e scris în 1898, adică abia un an și ceva înainte ca însuși d. Nădejde s'o șteargă din partid; e un fel de răfuială... *pour la bonne bouche*, — din partea autorului un chip în adevăr bizar de a-și pregăti propria trecere la liberali!

Dar nu numai asemenea treceri au fost socotite ca trădări. Era destul să afirme cineva o erezie de doctrină sau o pretinsă erezie, ca să fie pecetluit. Când d. Mille a cumpărat *Adevărul*, a făcut *cel mult* un act de indisciplină — pentrucă nu luase consimțământul partidului. Este însă elementar că lucrul avea și o parte bună, pentrucă asigura socialismului sau măcar democrației, înc'o tribună. Și cum a fost atacat d. Mille, și pe ce motiv! Pe motivul că *Adevărul* e anti-dinastic — ceea ce n'a împiedicat pe d. Nădejde să scrie mai târziu în *Lumea Nouă* că de câțiva ani facultățile mintale ale regelui au slăbit — și pe motivul că

Beldiman era antisemit, ceea ce i se părea d-lui Nădejde mai mult decât o crimă. Dar n'a fost judecat d. Mille, la club, pentru că a propus ca primăria să construiască locuințe ieftine pentru lucrători? Principiul socialist fiind că mica proprietate e un mijloc de robire a proletariatului, d. Nădejde l'a executat pe d. Mille pentru acea propunere, declarând că implicit d. Mille a trecut la liberali. Ironia Istoriei!

Și când profețiile d-lui Nădejde s'au împlinit, când pătura cultă a plecat mai toată — și asta în toiul celei mai cumplite urgii — când această pătură plecând nici nu și-a explicat măcar purtarea, ce puteau să creadă muncitorii rămași și ce alt puteau ei spune decât ceea ce învățaseră dela d. Nădejde! Căci muncitorii rămași neclintiți în fruntea mișcării și cari o conduc și azi, sunt, cei mai mulți, din vechea mișcare: Frimu, Al. Constantinescu, Nae Georgescu, Ștefan Gheorghiu, etc. Și apoi a cui e vina dacă tonul general al presei este așa? Oare articolele d-lui Diamandy — și cele din *Lumea Nouă* și cele din *Viitorul* — sunt mai calme?

Să zicem însă că la început, înainte de a fi fost văzuți generoșii la lucru, se mai putea cere muncitorilor oarecare calm. După aceea o asemenea cerere nu mai era posibilă. Căci era fatal ca bieții oameni să-și facă o socoteală foarte simplă: șefii noștri, plecând dela

noi, n'au dat altă explicație decât aceea că s'au înșelat făcând socialism, și s'au înșelat nu o lună, nu un an, nu doi, ci douăzeci de ani. Dacă e așa, ei și-au dat un strașnic certificat de nepricepere și prin urmare, în partidul liberal, ei trebuie să stea foarte umiliți, la coadă, ca unii ce singuri s'au recunoscut incapabili. Și când colo, iată-i în frunte, declarând — cum a făcut d. Nădejde la Cameră — că au pretenția să fie cei mai ortodocși liberali. Apoi atunci, ori pretenția lor e numai o pretenție, ori dacă li se ia în serios pretenția, se vede că nu li se ia în serios naivitatea, și ast-fel explicația lor că s'au înșelat douăzeci de ani în șir trebuie să fie un moft.

Cine poate tăgădui justețea raționamentului? Iar când au început să vie și persecuțiile din partea foștilor tovarăși, cum se putea ca necazul celor persecutați să nu izbucnească ?

Dar d. Nădejde nu vrea să știe de toate astea. D-sa se plânge că e târât în noroi. Atunci să mai citez ceva, la întâmplare. De pildă, polemica aprinsă care a fost la un moment dat între d-nii Filipescu și Morțun. Tovarășii dela Iași au sărit în apărarea d-lui Morțun. Și iată cum l-au apărat:

Un ciocoiăș obraznic, crescut de femeile de uliță din Paris, femeile de uliță el însuși, unul din acei fameni despre cari poietul zice că e o rușine să le

dăm numele de om; o *secătură* care și-a făcut învățătura la Bal Mabille din Paris, îți aruncă cele mai grosolane ocări și e sprijinit de semenii lui dela *E-poca* și de pe aiurea... — ... Ce-ți rămâne de făcut? Îți rămâne să mergi înainte, să te lupți înainte pentru marea noastră cauză și, cel mult, întâlnind pe ciocoiașul sus numit, *să-l scuipi în obraz*, pentru că scuipatul tău nu va putea găsi loc mai potrivit.

În lupta uriașă ce-am început va trebui să nu băgăm în seamă țipetele păsărilor de noapte, *ragetul măgarilor și grohăitul porcilor*, dar încă și mai puțin *lătratul unor câței* de sex nehotărît!

(s.s.) **Ioan Nădejde, D. A. Teodoru**, Vasile Lateș, Mihai Pastia, **Ioan Panaitescu**, Gh. Vasiliu, T. Neculai, Gh. C. Atanasiu, Gr. Guțu, în numele partidei socialiste ieșene.

Vedeți cine iscălește acest *eșantion* literar: d. Nădejde care e d. Nădejde, d. Teodoru, astăzi secretar general la instrucție, d. Panaitescu profesor și, astăzi, prefect de Putna. Bine înțeles că nu erau pe atunci ce sunt acum, dar erau oameni culți. În *România Muncitoare*, scrisă de niște pârliti de lucrători, veți găsi asemenea modele de eleganță?

CONTROL 1953

1953

Broșura de față cuprinde un articol publicat în 1910, întâiu în revista „Viața Socială”, căreia autorul i-l dăduse sub titlul: „Din istoria socialismului român: trecerea la liberali”. În lipsa din țară a autorului, și fără știrea lui, editorul a tipărit articolul și în broșură deosebită, sub titlul *Renegații*.

Indată ce-a luat cunoștință de acest fapt, d. Const. Graur a trimis revistei „Facla” următoarea protestare, apărută în numărul dela 25 Decembrie 1910:

Iubite amice,

„România Muncitoare” care mi-a sosit azi, anunță apariția unei broșuri, Renegații, scrisă și iscălită de mine.

Dacă e vorba, cum bănuiesc, de articolul meu „Trecerea la liberali”, apărut întâi în „Viața Socială”, țin să declar că titlul ce i s'a dat acum nu corespunde modului meu de a vedea. Eu cred că putem să combatem acțiunea de azi a generoșilor, dar n'avem dreptul să facem descinderi și percheziții în sufletul lor, pentru a spune că în momentul când au

trecut la liberali au săvârșit un act de rene-gare.

Este regretabil deci că se tipărește o bro-șură a mea, cu titlul... altei broșuri; după cum este regretabil că nu mi s'a trimes nici vre-o corectură prealabilă și nici măcar un exem-plar tipărit, ca să știu dacă nu s'au făcut și în text oarecari modificări, spre a-l pune în acord cu noul titlu.

Te rog să publici aceste rânduri, pentru lă-murirea prietinelor mei și a cititorilor even-tuali ai broșurii.

Const. Graur

Viena, 1 Ianuarie (st. n.) 1911.

* * *

De atunci am avut prilejul să facem con-trolul necesar și putem spune că textul n'a suferit nici o alterare: numai titlul a fost schimbat.

Nici ediția de față nu prezintă vre-o modi-ficare în cuprinsul propriu zis. Am întregit însă unele citate, după o nouă consultare a surselor.

BIBLIOTECA
Centrului
Universitar
Bucuresti

VERIFICAT
1987

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
2007

9